

НАРОДОЗНАВЧІ ТРАДИЦІЇ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

стисло схарактеризовано цілі розвитку особистості студента як суб'єкта професійної творчості (групи чинників у навчально-виробничій галузі діяльності, становлення соціальної активності майбутнього спеціаліста, формування гармонійної цілісної особистості).

Проведене дослідження не вичерпує багатоаспектності даної педагогічної проблеми. Детального опрацювання й системного узагальнення потребують наступні питання: обґрунтування психолого-педагогічних принципів та особливостей розвитку особистісних творчих та професійних вмінь та навичок у студентській молоді.

1. Герасименко А.А. *Наука як форма культурної творчості в контексті гуманітаризацію вищої освіти: Автореф. дис. ...канд. філос. наук: 09.00.11 /Київ.ун-т ім. Т.Шевченка. – К.,1998. – 18 с.*

2. Коржова Л.с. *Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень: Автореф. дис. ...канд.пед.наук: 13.00.04 – Кривий Ріг,2002. – 23 с.*

3. Шейко В.М. *Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003. – 295 с.*

Ганна Околович, викладач кафедри педагогіки

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

НАРОДОЗНАВЧІ ТРАДИЦІЇ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Головним завданням сучасної освіти є підготовка особистості до самостійного життя, самовдосконалення, розвитку матеріальної і духовної культури суспільства, збереження цінностей культури, які залишилися нам у спадок, примноження української культури шляхом проведення різних заходів на народознавчу тематику в сучасних школах України, роз'яснення їх значення у житті кожної особистості і держави в цілому.

Постановка проблеми. Проблема відродження української культури і шляхи її реалізації в сучасній загальноосвітній школі складають сутність і зміст виховної роботи. Упродовж віків українські діти виховувались у національному середовищі, зміст та форми функціонування якого відображають культурно-історичний досвід рідного народу. З молоком матері діти вбирають у себе той національний дух, який формує з них типових представників свого народу.

Національне виховання, яке гармонійно вписується у життєдіяльність рідного народу, поступово формує в підростаючих поколіннях всі компоненти духовності, а саме: національну психологію, національний характер і темперамент, національний світогляд, національну філософію й ідеологію, національну свідомість і самосвідомість. Без духовного багатства, сконденсованого в цих поняттях, неможливий повноцінний внутрішній світ людини-громадянина. Тому одним з основних завдань національної школи є відродження народних традицій як одного з важливих засобів формування високого рівня культури та духовності українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наш час, як стверджують дослідники, традиції не тільки захищають національну самобутність українського народу, а й орієнтують людину на одухотворення її виробничої діяльності. Традиції зобов'язують молоде покоління жити відповідно до морально-етичних засад свого народу, тобто підпорядковувати своє життя благородній меті, вірі, добру тощо. Як зазначав М.Г. Стельмахович, "традиції – фундамент національного так же, як національне – фундамент культури. Тому відчуження людини від національної культури робить її безликою. А людина знеособлена, позбавлена власної індивідуальності, не здатна створювати духовні цінності, бо для духовних зусиль замало тільки бажання чи навіть таланту, а конче потрібне ще відмінне від інших світовідчуження, самобутне сприймання навколишнього" [5, 56]. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли у відображенні у наукових працях Ю.І. Руденку, Є.І. Сявавко, М.Г. Стельмахович, М.М. Чепіль та ін.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що етнічна соціалізація дитини на основі

родинного, освітнього, економічного й духовного життя й історичного досвіду свого етносу, народу, нації, належно поставленої виховної роботи вчителя дає свої результати. До основних засобів етнізації належать материнська мова, традиційна родинно-побутова культура, національна школа й освіта, національні звичаї, свята, традиції, обряди, посильна участь у трудовій та підприємницькій діяльності тощо. Дотримання принципу етнізації сприяє збереженню етнічного на основі формування у дітей відчуття приналежності до свого народу, своєї нації. Плекання історичної пам'яті підростаючих поколінь через прищеплення молодшим школярам шанобливого ставлення до рідної мови, своїх предків, національної віри, до світлих і трагічних сторінок історії України, до національних борців, які змагалися й гинули в битвах за щастя й волю українського народу [5, 41]. До чинників відновлення історичної пам'яті належить все, що відбиває історичний шлях нашого народу, його боротьбу за волю, його злети й поневіряння у ярмі інших народів.

У школах України зроблено перші кроки до вивчення і відродження народних традицій під час викладання предметів гуманітарного і природничо-математичного циклу, впроваджено до шкільних програм навчальні предмети "Українознавство" та "Основи християнської етики". Аналіз діяльності освітніх установ та вивчення джерельної бази свідчить, що основна увага має бути зосереджена на таких основних напрямках роботи загальноосвітньої школи: рідна мова, народна педагогіка, родинна етнопедагогіка, родовід, фольклорне виховання, педагогіка народного календаря, національна символіка.

Варто наголосити на цінності мови як засобу спілкування і найскравішого прояву національного буття. Оскільки рідна мова увібрала в себе культурно-історичний досвід народу, є могутнім народним засобом об'єднання народу, консолідації національних сил. Необхідно визначити також можливості рідної мови як "природного вихователя". К.Ушинський назвав мову "найбільшим педагогом", без якої не може формуватися національна українська духовність. "Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову, і він ніколи більше вже не створить її нову; нову батьківщину навіть може створити народ, але мови – ніколи: вимерла мова в устах народу – вимер і народ" [6, 68].

З позицій сучасної педагогічної думки, підкреслює М.М. Чепіль, "цілком очевидно, що **мова** є неповторним і нічим не замінним інструментарієм творчості народу, найважливішим

і найміцнішим зв'язком між нинішнім і майбутнім поколінням народу, самобутнім способом мислення, оформлення думок і почувань, оригінальним засобом пізнання дійсності, складовою частиною культури народу" [6, 255].

Про це повинні пам'ятати і враховувати у виховній позакласній роботі вчителі. При підготовці і відзначенні обрядових і традиційних народних свят, вчителі пропонують дітям підібрати влучні слова і приклади українською мовою. Із зимового циклу свят, найбільш очікуваним для української дівчини, як колись, так і тепер, є день святого Миколая. Вчителі можуть провести годину класного керівника, присвячену єпископу Миколаю з міста Мир (область Лікія в Малій Азії – тепер Туреччина). При цьому можуть подати коротку інформацію про те, що свято відзначають всі православні й православні, хто належав колись до канонічної території Київської митрополії – білоруси, росіяни, українці.

Наступний напрямок – народна педагогіка, складовими частинами якої є рідна мова, усна народна творчість, народне мистецтво (пісенне, музичне, декоративно-прикладне), національні традиції, звичаї, обряди, національна символіка, народні ігри, тобто віками творені культурно-освітні цінності. Цілющими джерелами розвитку і становлення особистості є материнська пісня, рідний край, природа України, бабусині казки та дідусеві розповіді про героїчне історичне минуле. Реалізуючи цей напрямок, у більшості шкіл вчителі проводять андріївські вечорниці, присвячені **пам'яті Апостола Андрія**. Треба наголосити, що при проведенні всіх виховних заходів з учнями дуже важливо пам'ятати, що виховує не сам захід, а підготовка до нього. Виховні можливості цього свята теж не мають ні релігійних (обидві конфесії його відзначають), ні територіальних перешкод, бо вечорниці були як у Галичині, так і в Наддніпрянській Україні. Історія вечорниць починається ще в дохристиянські часи з традицій виховання підростаючого покоління досвідченими людьми старшого віку в будинках для молоді. Суть цього виховання – підготувати молоду людину до життя в суспільстві. Відвідування вечорниць означало для молодої людини вступ до повнолітнього товариства молоді. Товариство мусило переконатись, що юнак чи дівчина вже є соціально зрілими й готовими керувати своїми діями та вчинками, нести за них відповідальність, бути здатними не тільки створити сім'ю, але й зберегти її.

Невід'ємною частиною народної культури є

НАРОДОЗНАВЧІ ТРАДИЦІЇ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

родинна педагогіка. Без значного поліпшення родинного виховання добитися докорінних змін у шкільному вихованні. Проте школа повинна допомогти батькам у вихованні дітей. З цією метою школи повинні організовувати шкільні педагогічні факультативи для батьків, педагогічні світлиці. Спільними зусиллями розв'язувати важливі проблеми виховання підростаючого покоління, дбати про те, щоб діти знали свій родовід, шанували його. У цьому контексті виховну роботу необхідно починати з пояснення таких понять, як "народження", "родина", "родичі", "рід", "родовід".

А потім далі – від роду до народу, до нації. Це і є природний шлях розвитку людини. Знання родинних коренів – це знання найближчого минулого свого народу. Власна та історична суспільна пам'ять – культурно-національна духовність. Саме ця робота виховує у школярів національну гідність і честь, формує культ матері і батька, бабусі і дідуся, роду свого і народу.

Завжди у великій пошані було виховання дітей засобами народної творчості. Фольклор століттями використовувався у вихованні підростаючого покоління і був осередком народної педагогіки. Коліскові пісні, казки, прислів'я, приказки, говірки, думи, легенди – джерела естетичних і моральних цінностей для людей. Українська система родинного виховання сприяє піднесенню національної самосвідомості учня, формуванню сукупності уявлень про українську націю, її самобутність, історичний шлях. "Традиційна українська родина – перша школа любовності, національного виховання, світилиця моральних чеснот і благородних вчинків, плекальниця пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій, свят, обрядів, символів, побутової й громадської культури" [5, 3].

На думку М. Стельмаховича, доцільно звернути увагу на реалізацію в сучасних умовах трансмісії родинних етнокультурних традицій в Україні, розвиток національної самосвідомості, збереження родоvodu. Сім'я, позбавлена народних, національних рис, – дисгармонійний покруч, вона безлика і аморфна. Справжнього розквіту досягає та родина, яка корінням сягає в етнос, а віття простягає до сонця, у світову родинно-творчу культуру.

Українське родинознавство віддавна вироблене й застосовується українським народом, нацією. Українці, як і інші культурні народи, творять сім'ю й родинно-побутову культуру відповідно до своєї подоби, душі, ментальності, національного характеру, психічних властивостей. На основі досліджень М. Грушевського, М. Аркаса,

В. Винниченка, П. Житецького та ін., саме М. Стельмахович уперше в науковій літературі висвітлює набуті впродовж багатьох віків знання, досвід, традиції й звичаї українського народу щодо створення, збереження й розвитку міцної, здорової й щасливої сім'ї [5].

Найважливішою умовою успішного українотворення, тобто формування в дитині українця в родинному колі через українознавство, є передача дорослими членами родини (матір'ю, батьком, братами, сестрами та ін.) дітям відомостей про рідну мову, власний родовід, походження прізвища, історію оселі, рідного села (міста), краю, славетних краян, особливості місцевої флори та фауни тощо. Етнізація дитини розпочинається з раннього періоду її життя в сім'ї. Саме в сім'ї, яка завжди визначається певними національними рисами, особливостями, дитина засвоює спосіб мислення свого народу, знайомиться з історією Батьківщини.

Палка любов до усього рідного, відданість у боротьбі за волю і добро свого народу, повага до інших народів – одна з головних заповідей народної моралі. Народна педагогіка прищеплює дітям ці риси змалку через найзрозуміліше – любов до матері, сім'ї, домівки, де людина народилась, росте й мужніє. Чудовим засобом посилення цих патріотичних почуттів є українські народні казки і легенди на героїчні теми, де вславляються ті, хто відстоює честь і незалежність Батьківщини. Сили ж і натхнення у боротьбі з ворогом дає рідна земля. Куди б не мандрував головний герой багатьох казок у пошуках щастя, він врешті-решт повертається на рідну землю. Це відбивало реальну українську традицію.

Значний виховний вплив мають традиції, звичаї і обряди, безпосередньо пов'язані з народним календарем, які дозволяють зрозуміти школярам, що історична пам'ять зберегла єдність людини з природою. Народні свята були пов'язані з урочистими заходами щодо річного природного циклу. Хліборобські та інші народні свята пов'язані з досвідом мудрості і краси людей праці. Звичай і обряди зимових свят, масляна віщують вічне оновлення життя людей, оновлення природи. Не менш важливе виховне значення має шанування пам'яті померлих предків, зокрема, відвідування могил рідних, близьких, знайомих разом зі своїми батьками.

Культурна народна спадщина зберігає філософські, політичні, ідейно-моральні скарби символіки, без розуміння народних символів (наприклад, берегиня, обереги пам'яті, обереги дитинства та інші) не можна глибоко пізнати культуру, духовність народу [5]. Символи – це

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ГАЛИЧИНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

обереги етнічної пам'яті: верба над ставом; калина в лузі; тополя край дороги; явір над водою; соняшник на городі тощо. Усім відомий вираз: "Без верби та калини нема України".

У сучасному виховному процесі, на нашу думку, доцільно реалізувати принцип національної свідомості й українського патріотизму, що допоможе утвердженню в учнів громадянських почуттів, національної гордості й людської гідності громадянина України, державницької ідеї вболівання за долю самостійної Української держави, готовності стати на її захист, виявляти шанобливе ставлення до українських державних символів – тризуба, синьо-жовтого прапора, гімну "Ще не вмерла Україна"[1]. Цей принцип передбачає виховання в кожній дитині високого громадянського почуття приналежності до України, її народу.

Висновки. Реалізація народознавчих традицій у виховній роботі забезпечить гармонійне формування національно свідомої, творчої ініціативної, культурної освіченої людини. Так як "кожен конкретний народ через свою національну систему виховання й засвоєння народознавства органічно продовжує й далі розвиває себе в своїх дітях, генезує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-побутову

культуру, спосіб життя" [8, 31], наш народ вибудовує власну національну систему виховання, кожен учитель, який прагне відродити народно-релігійні традиції, може, творчо підійшовши до справи, провести з учнями один із вищезгаданих виховних заходів. Виховувати у молодого покоління певні морально-етичні переконання та повагу до рідних традицій – одне з найголовніших і почесних завдань сучасного вчителя.

1. Вороний О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: У 2-х т. – К.: Оберіг, 1991. – Т. I. – 449 с.

2. Енциклопедія Українознавства: Словникова частина: В 10 т. / Гол. ред. В. Кубійович. – Нью-Йорк: Молоде життя, 1955 – 1984.

3. Педагогіка народознавства. – К.: 1990. – 79 с.

4. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996. – 326 с.

5. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. – К., 1997. – 278 с.

6. Ушинський К. Про народність у громадському вихованні // Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. – К., 1983. – Т. 1.

7. Чепіль М. М. Формування національної свідомості учнівської молоді Галичини (1848 – 1939 рр.): Монографія. – Дрогобич: Коло, 2005 – 539 с.

8. Шевченко С. Народознавство у системі виховної роботи // Рідна школа. – 1997. – № 10. – С. 77 – 78.

Світлана Стельмах, викладач педагогічного коледжу

при Львівському національному педагогічному університеті
імені Івана Франка

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ГАЛИЧИНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті виявлено, що теоретико-методологічною основою художньо-естетичного виховання учнівської молоді у Галичині в першій половині ХХ століття були візріці західноєвропейського шкільництва; психолого-педагогічне вчення про дитину; українські національні устремління; розуміння художньо-естетичного як морально-етичного; пріоритет розвивально-виховної мети над пізнавальною.

Постановка проблеми. Реформаторська педагогіка (інша назва – "нове виховання") – є сукупністю передових педагогічних напрямів, що сформувалися на протигагу традиційній, консервативній педагогіці наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття у країнах Європи, перш за все, Великобританії, Франції, Німеччині та у США. Це такі напрямки: педагогіка позитивізму, теорія вільного виховання, експериментальна

педагогіка і психологія, педагогіка дії, теорія трудової школи та громадського виховання, теорія нових шкіл та нового виховання, педагогіка прагматизму (прогресивізму), педагогіка культури [6]. Концептуальні положення реформаторських напрямків визначають зрушення в тогочасній педагогічній теорії і практиці, утверджують принцип гуманізму, особистісний підхід, що декларує повагу до дитини як самоцінної і